

Wstęp do nauki o państwie i polityce

mgr Katarzyna Sadowa

e-mail: katarzyna.sadowa@uwr.edu.pl

Konsultacje:

środy:

tydz. p – 11:15-13:15

tydz. n – 10:30-12:30

gabinet **307 A**

Zasady zaliczenia ćwiczeń:

- Obecność na zajęciach: dopuszczalna jedna nieobecność nieusprawiedliwiona; każdą kolejną należy odrobić w ciągu 2 tygodni na konsultacjach, nieodrobienie nieobecności skutkować będzie obniżeniem oceny końcowej o 0,5 oceny
- Aktywność na zajęciach oceniana +/-
- Referat dla chętnych oceniany +, maksymalnie 2+
- Na początku każdego zajęcia 1-2 pytania z materiału przerobionego wcześniej, odpowiedź oceniana +/-
- Kolokwium końcowe na ostatnich zajęciach, opisowe, 3-4 pytania, 80% oceny
- 6 zdobytych + oznacza ocenę końcową 4,0 z możliwością zdawania na ocenę wyższą
- Każde 2+ podnoszą ocenę końcową o 0,5 oceny
- Każdy minus obniża ocenę końcową o 0,5 oceny

Literatura:

- *Problemy polityczne współczesnego świata*, Z. Cesarz, E. Stadtmuller; najnowsze wydanie;
- *Stosunki międzynarodowe*, E. Halizak, R. Kuźniar, Warszawa 2005;
- *Współczesne stosunki międzynarodowe*, red. Teresa Łoś-Nowak, Wrocław 2008

Tematyka spotkań

1. Pokój i bezpieczeństwo współczesnych państw
2. Konflikty zbrojne jako problem współczesnych państw
3. Terroryzm międzynarodowy jako zagrożenie dla współczesnych państw
4. Wpływ religii i kultury na rozwój współczesnych państw
5. Prawa człowieka i demokracja we współczesnym świecie
6. Główne problemy współczesnych państw
7. Rozwój gospodarczy współczesnych państw

POKÓJ I BEZPIECZEŃSTWO WSPÓŁCZESNYCH PAŃSTW

RYS HISTORYCZNY

- Naukowe rozważania o problematyce pokoju i bezpieczeństwa mają swój początek w drugiej połowie XIX wieku – prowadzą powoli do wykształcenia się podstaw prawa międzynarodowego, jako, że w tym okresie pojawiają się po raz pierwszy różnego typu działania **zbiorowe** na rzecz utrwalenia pokoju
- Wstrząs wywołany pierwszą wojną światową prowadzi do powstania Ligi Narodów 28 VI 1919 – główny obszar badań aspekty prawne, rozbrojeniowe, **zewnątrzne** kontakty i relacje między państwowe
  - brak uwagi na wewnętrzną niestabilność państw -> gwarancją pokoju – właściwe wykorzystanie władzy i porozumień międzynarodowych;
  - **POKÓJ POJMOWANY JAKO BRAK KONFLIKTU MIĘDZYNARODOWEGO!**

RYS HISTORYCZNY

- Nieskuteczność systemu LN, II WŚ -> wyodrębnienie się z nauki o stosunkach międzynarodowych szerokiego obszaru badań nad pokojem (zimna wojna – ukierunkowanie badań na kwestie **bezpieczeństwa** - analiza wyścigu zbrojeń i jego kontroli oraz ograniczenia, proces decyzyjny i komunikacja mnrđ., modele bezpieczeństwa: gł. Odstraszanie i negocjowanie, metody prowadzenia wojen w obliczu nowych technologii; poszerzenie pola badań na działalność organizacji mnrđ, gł. ONZ.)
  - Najpóźniej badania nad pokojem prowadzone były w państwach bloku wschodniego – lata 70te, Polska, pierwsze prace.

Wykształcenie II metodologicznych stanowisk:

-**Polemologia** (z gr. *Polemos* – wojna) - badania z perspektywy źródeł, mechanizmu oraz charakteru konfliktów

-**Irenologia** (z gr. *Eirene* – pokój) – próba uzasadnienia konieczności i warunków pokoju

- Supradyscyplinarny charakter badań

POJĘCIE POKOJU

- Początkowo pojmowanie pokoju jako **brak wojny**; char. Wyłącznie negatywny. Obecnie definicja ta nie jest wystarczająca.
  - Pokój = równouprawnienie narodów i uszanowanie ich prawa do samostanowienia, stworzenie warunków społeczno-ekonomicznych, które umożliwią ludziom godne życie, oraz współpracę międzynarodową, wzajemną tolerancję i brak nienawiści.
- Gwarancja pokoju – **eliminacja szeroko rozumianej przemocy** (także wynikającej ze struktury społecznej, politycznej i ekonomicznej, ze skutków rozwoju naukowo-technicznego, ekologicznego zagrożenia życia, manipulacji świadomością, braku możliwości rozwoju jednostek i społeczeństw)
- **Dynamizm pokoju** – pokój nie ‘jest’ czy ‘będzie’, pokój ‘**się staje**’ - wymóg nieustannej aktywności ludzkiej – od wymiaru najwęższego po międzynarodowy. Pojęcie pokoju poszerzone jest więc o aspekty konstruktywne, służące rozwojowi jednostek, społeczeństw, państw, ugrupowań.

POJĘCIE BEZPIECZEŃSTWA

- Bezpieczeństwo – *sine cura* = bez pieczy – brak zagrożenia lub ochrona przed nim.
- Trudności definicyjne: złożoność zjawisk warunkujących bezpieczeństwo oraz wielość działań podejmowanych na jego rzecz (w tym częste nadużywanie go jako pretekstu dla nadmiernych zbrojeń);
- Wymiar obiektywny i subiektywny:
  - **Bezpieczeństwo obiektywne** = realna ocena stanu zagrożenia faktycznego lub potencjalnego
  - **Bezpieczeństwo subiektywne** = pochojna lub uproszczona percepcja stanu zagrożenia, która może doprowadzić do niekorzystnych implikacji dla danego uczestnika, uczestników, a nawet całego systemu międzynarodowego

POJĘCIE BEZPIECZEŃSTWA

- **Bezpieczeństwo**- proces, stan, zjawisko, sytuacja, problem, potrzeba lub cel w stosunkach międzynarodowych;(dynamika!!! Zmiany warunkujące aktualne postrzeganie bezp., ciąg ujawniających się zagrożeń i przeciwdziałania im)
- Definicja negatywna: **brak zagrożeń w postaci użycia siły lub groźby albo prawdopodobieństwa jej użycia** (użycie siły zagrażające istnieniu państwa lub zagrażające jego interesom narodowym)
  - Zagrożenia istnienia państwa- integralności, niepodległości, suwerenności, pr. samostanowienia
  - Zagrożenia interesów narodowych- rozwojowi państwa, jego tożsamości, podmiotowości, interesom gospodarczym itd.
- Definicja pozytywna: **proces tworzenia takich warunków, które gwarantowałyby państwu jego istnienie, zapewniałyby suwerenność, integralność terytorialną, nieingerencję w sprawy wewnętrzne.**

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE A MIĘDZYNARODOWE

- bezpieczeństwo narodowe nie musi być tożsame z międzynarodowym, ale występuje pomiędzy nimi współzależność -> każde bezpieczeństwo narodowe jest zarazem bezpieczeństwem międzynarodowym, ponieważ określa stan i charakter aktywności zewnętrznej państwa.

-Bezpieczeństwo narodowe – zdolność narodu do ochrony jego wewnętrznych wartości przed zagrożeniem zewnętrznym.

Przetrwanie jako naczelną wartość.

-Bezpieczeństwo międzynarodowe – nie jest prostą sumą bezpieczeństw poszczególnych państw lub innych uczestników stosunków międzynarodowych. Jego istotą jest **całokształt więzi między poszczególnymi uczestnikami i instytucjami międzynarodowymi, które są w stanie doprowadzić do wyeliminowania zagrożeń oraz utrzymania pokoju i współpracy na podstawie umów i obowiązujących norm i zasad prawa międzynarodowego.**

- Ścisły związek pomiędzy bezpieczeństwem wewnętrznym a międzynarodowym: kryzysy wewnętrzne prowadzące do zaburzeń społecznych, wojny domowej, mogą prowadzić do eskalacji konfliktu poza granicami danego kraju.

BEZPIECZEŃSTWO MIĘDZYNARODWE

- **Gwarancją bezpieczeństwa międzynarodowego** – uznanie i poszanowanie prawa stanowionego przez społeczność międzynarodową!
- Zapewnienie bezpieczeństwa jako konstytutywne zadanie każdego państwa – jest pierwszym i podstawowym celem jego polityki.
- Otwarty, dynamiczny proces
- **Dylemat bezpieczeństwa**- dążenie do absolutnego bezpieczeństwa, nadmierny rozwój potencjału zbrojnego nieadekwatne do właściwego poziomu zagrożenia, naruszające równowagę i wywołujące negatywne reakcje innych państw (dozbrajanie, zawieranie sojuszy militarnych). Niezbędna REALNA OCENA
- Wyścig zbrojeń = wzrost napięcia.
- Zapewnienie bezpieczeństwa jest konstytutywnym zadaniem każdego państwa; pierwszym i podstawowym celem jego polityki.

PRZEDMIOTOWY ZAKRES BEZPIECZEŃSTWA

- Perspektywa zimnowojenna – pojmowanie przede wszystkim jako brak wojny, brak konfliktu zbrojnego (NATO,UW)-współcześnie- rozszerzenie zakresu pojęciowego:
  - włączenie zagadnień gospodarczych, społecznych ekologicznych; koncepcja bezpieczeństwa wszechstronnego, kompleksowego -*comprehensive security*
  - silne powiązanie z bezpieczeństwem międzynarodowym; koncepcja bezpieczeństwa kooperatywnego
- przejście od bezpieczeństwa negatywnego do pozytywnego (odpowiednie kształtowanie środowiska międzynarodowego, minimalizowanie zagrożeń, wspólne rozwiązywanie konfliktów, *conflict management*)

PRZEDMIOTOWY ZAKRES BEZPIECZEŃSTWA

- BEZPIECZEŃSTWO POLITYCZNE:
  - współpraca państw np. w ramach instytucji wielostronnych
  - dialog polityczny, w tym dialog ad hoc,
  - dyplomacja prewencyjna,
  - przestrzeganie norm prawnych i politycznych stabilizujących sytuację bezpieczeństwa
- BEZPIECZEŃSTWO EKONOMICZNE :
  - prawidłowość procesów makroekonomicznych
  - stan finansów państw, stan i struktura gospodarki oraz ich wpływ na sytuację społeczną,
  - uzależnienie od korporacji międzynarodowych,
  - problem dostępu do surowców naturalnych,
  - problem zadłużenia i uzależnienia od kapitału zagranicznego

PRZEDMIOTOWY ZAKRES BEZPIECZEŃSTWA

- BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE
  - zróżnicowanie społeczeństw (rasowe, kulturowe, etniczne, religijne oraz stosunki między grupami)
  - poziom akceptacji systemu politycznego i ekonomicznego
- BEZPIECZEŃSTWO EKOLOGICZNE
  - klęski naturalne,
  - negatywne skutki działalności człowieka
- BEZPIECZEŃSTWO MILITARNE
  - wyścigi zbrojne
  - asymetria potencjałów zbrojeniowych itd.

PODMIOTOWY ZAKRES BEZPIECZEŃSTWA

- Politykę bezpieczeństwa prowadzą jedynie **PAŃSTWA**
- Jej uczestnikami są także podmioty pozapaństwowe, (korporacje międzynarodowe, międzynarodowe grupy terrorystyczne i przestępcze)
- **Strategia bezpieczeństwa narodowego**: dokument zawierający koncepcje i działania na rzecz ochrony i obrony interesów narodowych, określający organy i instytucje odpowiedzialne za bezpieczeństwo kraju, zasoby materialne, treść zewnętrznej polityki bezpieczeństwa.
- Perspektywa historyczna - czas Zimnej Wojny, zmiany po upadku ZSRR:
  - zmiana układu sił,
  - rozmrożenie antagonizmów (Bałkany, Afryka),
  - zagrożenia globalizacji;
- Problematyka państw upadłych:
  - państwa upadłe- ok.1/5 wszystkich państw;
  - państwa hultajskie: migracje, uchodźcy, przemyt broni, terroryzm
- Asymetria potencjałów zbrojnych:
  - nadzbrojenia i wyścigi zbrojeń;
  - rewolucja oparta na informatyce,
  - RMA,
  - przejawy niechęci, kompleksów, atak na ,bogatyh i silnych’,
  - niechciane interwencje w różnych regionach świata)

Współcześnie, chcąc utrzymać bezpieczeństwo i stabilność międzynarodową, państwa muszą reagować przy użyciu środków militarnych już także w sytuacjach klęsk humanitarnych, zagrożenia terrorystycznego czy nierównej dystrybucji surowców naturalnych.

MODELE BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

- **Model bezpieczeństwa jednostkowego**
  - działania państw o char. Jednostronnym; jeżeli sojusze to nietrwałe
- **Model izolacjonizmu**
  - np. Wielka Brytania – miał służyć maksymalnej ochronie interesów kraju położonego na wypie; także USA do IWŚ – celowe unikanie stosunków z innymi państwami, pozostawanie ‘na uboczu konfliktów;
- **Model neutralności**
  - Szwajcaria; model ten przybierać może różne formy mniej, lub bardziej trwałe, dotyczyć kwestii wojskowych, sytuacji wojennej, sprowadzać się wyłącznie do polityki neutralności lub do prawnego zagwarantowania wieczystej neutralności

MODELE BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

- **Model bezpieczeństwa uniwersalnego**
  - wzajemne gwarancje przyjscia z pomocą zaatakowanej stronie przez pozostałych uczestników systemu zbiorowej samoobrony; jako pierwsza: Liga Narodów – ONZ kontynuacja idei.
- **Model subordynacji**
  - istnienie państwa lub wspólnego organu państw, które dysponują zdecydowaną przewagą i dzięki temu są zdolne do interwencji zapewniającej pokój

MODELE BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

- **Model koordynacji**
  - nacisk położony na współdziałanie państw dążących do równoważenia swych interesów w skali międzynarodowej i zapewnienia sobie pokoju
  - **Model równowagi sił**
    - utrzymywanie ogólnej stabilności w stosunkach mnrđ dzięki istnieniu odpowiadających sobie siłą państw lub ich bloków; zasada: niedopuszczanie do uzyskania przez kogokolwiek nadmiernej przewagi
  - **Model odstraszania**
    - kształtowanie przekonania, że w razie jakiegokolwiek agresji przeciwnika spotka nieuchronny odwet; odstraszać miały skutki przewidywanych zniszczeń zarówno od wojny, jak i od naruszania żywotnych interesów innych państw;
    - minus: prowadzi do eskalacji zbrojeń!
  - **Model bezpieczeństwa zbiorowego**
    - wyrażany przez system ONZ, zobowiązuje państwa do utrzymywania pokoju i przeciwstawiania się każdemu aktowi agresji;
    - zas. Woluntaryzmu – dobrej woli państw
  - **Model wspólnego bezpieczeństwa**
    - wola ocalenia zastępująca sojusze militarne
  - **Model koncepcji rządu światowego**
    - czysto teoretyczny, zakłada że za bezpieczeństwo odpowiedzialny byłby organ ponadnarodowy, dysponujący siłami zbrojnymi i sankcjami prawnymi, upoważniony do życia ich w syt. Zagrożenia.

- **Tendencje ewolucji bezpieczeństwa międzynarodowego do 1989 r.:**
  - klasyczny system równowagi (1648-1789)
    - po pokoju westfalskim przyjęcie nierealistyczne koncepcji zachowania bezpieczeństwa poprzez rywalizację między wszystkimi państwami europejskimi, które byłyby formalnie suwerenne i równe.
  - europejski koncert mocarstw (1815-1914)
    - najważniejsze decyzje zapadały w kręgu 5 mocarstw (Rosja, Prusy (Niemcy od 1871), Austria (od 1867 Austro-Węgry), Francja, Anglia); nieskuteczny ze względu na ciągłą rywalizację państw
  - próby utworzenia bezpieczeństwa zbiorowego (1919-1939)
    - Liga Narodów (akceptacja raz zaakceptowanego statusu *quo* przez uczestników, zobowiązanie do obrony niezależnie od tożsamości agresora, nakaz jednoznacznego zdefiniowania ‘agresji’ i ‘agresora’); pakt Brianda-Kellogga (1928) –całkowity zakres agresji, 62 sygnatariuszy
  - ewolucja systemu dwubiegunowego (1945-1989)

WSPÓŁCZESNE TENDENCJE BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

- Lata 90te- odchodzenie od bezpieczeństwa globalnego, poszukiwania bezpieczeństwa przez rozwiązania regionalne: brak skuteczności dotychczasowych prób zapobieganiu i rozwiązywaniu konfliktów przez organizacje powszechne.
- Zwolennicy systemów regionalnych:
  - założenie, że utrzymywaniu ładu i pokoju w poszczególnych częściach świata sprzyjałyby więzi nie tyle geograficzne, co polityczne interesy gospodarcze i kulturowa bliskość
  - ułatwiłoby to osiągnięcie konsensusu na forum organizacji powszechnej w zakresie problemów wspólnych społeczności międzynarodowej.

MOŻLIWE KRYTERIA FUNKCJONOWANIA SYSTEMÓW REGIONALNYCH BEZPIECZEŃSTWA

- **Wspólnota bezpieczeństwa**

- pojmowana jako zdolność wszystkich zainteresowanych państw do przestrzegania i dostosowania się do fundamentalnych wartości, norm, zasad, funkcjonowania instytucji oraz decyzji, podejmowanych w interesie pokoju i bezp.

- **Hegemoniczne przywództwo oparte na porozumieniu**

- utrzymanie przez określone państwo lub organizację przywództwa z uwagi na posiadany potencjał militarny oraz chęć zachowania bezpieczeństwa w skali regionu

- **Pluralistyczna wspólnota bezpieczeństwa**

- opiera się na dążeniu do współpracy oraz zachowania bezp. Między państwami, niezależnie od występujących między nimi różnic ustrojowych i politycznych

- **Koncert państw**

- polega na formalnym uznaniu równości wszystkich państw regionu przy równoczesnym przypisywaniu sobie szczeg. uprawnień z tytułu różnych atutów przez poszczególne państwa – obszar, ludność, potencjał gospodarczy, militarny itd., które jakoby sprzyjają im w odgrywaniu szczeg. roli

- **Sfera wpływów i równowaga sił**

- dążenie do odzyskania lub utrzymania roli hegemonicznej na określonym obszarze, niezależnie od zachodzących zmian w układzie globalnym, regionalnym, lokalnym, ze względu na określone interesy państw, a szczególnie ich percepcje w łonie elit politycznych oraz środków decyzyjnych.

SOJUSZE I WSPÓLNOTY BEZPIECZEŃSTWA

- Zasada, że atak zbrojny na jedno z nich jest równoważny z atakiem na wszystkich
- Przyjęcie zobowiązania udzielenia pomocy sojusznikowi w sytuacji napaści, indywidulanie lub w porozumieniu z innymi państwami, także pomocy militarnej
- Wspólne organy wojskowe, ale także polityczne; powołują wspólne oddziały wojskowe

SYSTEMY BEZPIECZEŃSTWA ZBIOROWEGO

- System=organizacja międzynarodowa
- Zakaz użycia siły pomiędzy uczestnikami, pokojowe rozwiązywanie sporów, działania zbrojne ostatecznością
- Agresor=sankcja; decyzja o zastosowaniu sankcji podejmowana przez uprawnione organy systemu
- Ograniczanie i kontrola zbrojeń w ramach systemu